

Miljöredovisning 2010

Innehåll	Sida
Förord av landstingsdirektören	3
Miljöpolicy för Landstinget Dalarna	4
Miljöpåverkan och betydande miljöaspekter.....	5
Sammanfattning av miljöarbetet 2010	6
Miljömålsarbete	8
Systematiskt miljöarbete	8
Resurshushållning	12
Resor och transporter	15
Kemikalier och läkemedel	18
Upphandling och inköp	21
Klimatpåverkan och miljögifter.....	22
Utsläpp av växthusgaser	22
Miljögifter	23
Inför 2011-2012.....	24

Miljöredovisningen är en uppföljning av Landstinget Dalarnas miljömål med miljödata för 2010. Redovisningen vänder sig till alla medarbetare samt till externa aktörer och Dalarnas innevånare med intresse för landstingets miljöarbete. Utgångspunkt för uppföljningen har varit; Landstingens planen, Landstingets miljöhandlingsplan 2009-2011 samt förvaltningarnas miljöredovisningar.

Förord av landstingsdirektören

Landstinget Dalarna är länets största arbetsgivare och har som stor aktör i samhället en viktig roll i arbetet för en bättre miljö.

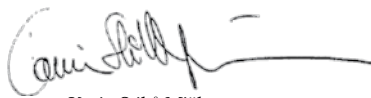
Miljöredovisning 2010 är en uppföljning av Landstinget Dalarnas miljömål. Utgångspunkt för uppföljningen har varit; Landstingsplanen Landstingets miljöplan 2010-2012 samt förvaltningarnas miljöredovisningar.

Redovisningen visar att Landstinget Dalarna fortsatt minska miljöpåverkan från våra resor och transporter. Tjänsteresorna med bil har minskat med nästan 25 000 mil jämfört med 2009. Blickar vi tillbaka till 2005 så har vi minskat tjänsteresorna med bil med hela 394 000 mil. Våra leasingbilar blir alltmer miljövänliga - andelen miljöbilar har fördubblats under 2010 och utgör nu 66 % av hela fordonsparken. Minskningen av tjänsteresor med bil beror troligen på flera faktorer. Bland annat ser vi en ökning av resor med kollektivtrafiken genom nyttjandet av busskort som kopplas till respektive verksamhet. Genomförandet av distansmöten via video och telefon har fortsatt att öka.

Landstinget Dalarna har under flertalet år arbetat framgångsrikt med att minska förbrukningen av el och värme. 2010 var inget undantag, både värme- och elförbrukningen minskade. Sverige i stort ökade sin elanvändning under 2010 men landstinget lyckades minska sin förbrukning vilket tyder på ett engagemang i alla verksamheter.

Som ett led i arbetet med att ha ett certifierbart ledningssystem vid utgången av 2010 har chefer och miljöombud inom hälso- och sjukvården genomgått utbildning. Utbildningen, som har varit väldigt uppskattad, har fokuserat på det praktiska miljöarbetet och hur verksamheterna strukturerar upp det egna miljöarbetet genom att identifiera sin miljöpåverkan och utifrån det skapa en miljöplan.

Utmaningen under kommande år är att fortsätta den positiva utveckling som varit de senaste åren. Ansträngd ekonomi innebär att landstinget har begränsningar i vilka åtgärder som kan genomföras för att minska miljöpåverkan. Bedömning av verksamheternas miljöpåverkan ger ett bra verktyg för vilka prioriteringar och insatser som bör göras i miljöarbetet.

Karin Stikå Mjöberg
Landstingsdirektör

Miljöpolicy för Landstinget Dalarna

fastställd av Landstingsfullmäktige 2009-11-23

En god miljö är en förutsättning för god hälsa. Landstinget Dalarna är länets största arbetsgivare med verksamhet inom vård, utbildning och kultur och har som stor aktör i samhället en viktig roll i arbetet för en bättre miljö.

Miljöarbetet ska bedrivas systematiskt och med ständiga förbättringar. I Landstinget Dalarna ska vi ta vår del av miljöansvaret i samhället och låta hänsyn till miljön vara en naturlig del i all verksamhet genom att:

- arbeta för att förebygga och minska utsläppen av klimat- och miljöskadliga ämnen till luft, mark och vatten
- hushålla med naturens resurser för att minska avfallsmängderna
- följa lagar och andra krav
- sprida och fördjupa kunskaper om ekologiskt hållbar utveckling bland medarbetare och förtroendevalda
- göra miljöbedömningar inför beslut
- ställa miljökrav vid upphandling av varor och tjänster
- samverka med andra organisationer för ett ekologiskt hållbart samhälle
- informera om landstingets miljöarbete

Utifrån miljöpolicyen har övergripande målområden med visioner för miljöarbetet fastställts. Miljömål som presenteras i LD miljöhandlingsplan har därefter utarbetats av Landstinget Dalarnas Miljöråd.

Miljöpåverkan och betydande miljöaspekter

Den största miljöpåverkan från Landstinget Dalarnas verksamheter härrör från:

- Avfall – utsläpp till luft, mark och vatten
- Energianvändning – utsläpp till luft
- Kemiska produkter och läkemedel - utsläpp till vatten
- Lustgasanvändning – utsläpp till luft
- Transporter – utsläpp till luft, mark och vatten
- Upphandling av varor och tjänster – utsläpp till luft, mark och vatten

Som Dalarnas största arbetsgivare och med verksamhet och kontakter som berör alla som bor och verkar i länet har landstinget en viktig roll i arbetet för en bättre miljö i regionen. Miljöarbetet som bedrivs inom Landstinget Dalarna utgör en del av det nationella arbetet för att nå de 16 nationella miljö kvalitetsmålen. Dessa samt de regionala miljö kvalitetsmålen för Dalarna utgör grunden för Landstinget Dalarnas miljömål. Landstingets verksamheter har direkt eller indirekt påverkan inom alla de nationella miljö kvalitetsmålen och har fått ett särskilt ansvar att vara en aktiv regional aktör då det gäller målen 1, 4, 6 och 15.

1.

2.

3.

4.

5.

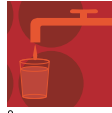
6.

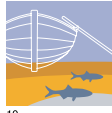
7.

8.

9.

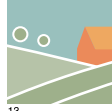
10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

Sammanfattning av miljöarbetet 2010

Under år 2010 har sammanfattningsvis följande resultat av miljöarbetet uppnåtts:

Systematiskt miljöarbete

Alla tidigare miljöcertifierade verksamheter har genomgått omcertifiering med godkänt resultat och Fredriksbergstvännen har certifierats. Välkända och inarbetade miljöplaner finns i allt fler verksamheter. Miljöhandboken har kompletterats med checklistor och mallar för att underlätta planering och uppföljning av miljöarbetet. Speciellt kan nämnas checklistan för utvärdering av lagefterlevnad. I de flesta verksamheter sker nu avvikelshantering gällande miljö i det gemensamma avvikelssystemet. En satsning på gemensamma utbildningar för miljöombud och chefer inom hälso- och sjukvården och miljöombudsträffar i alla förvaltningar har genomförts. Anvisningar för miljöbedömning inför beslut inkluderas i landstingets nya ärendehandbok.

Resurshushållning

Andelen miljökontrakt hos Landstingsfastigheter har ökat med ytterligare 2 procentenheter till 55 %. Sista oljepannan i landstingsägda fastigheter har avvecklats under året. Fortsatt minskad energianvändning – framförallt med avseende på värme men, till skillnad från Sverige i stort, även något med avseende på el.

Resor och transporter

Den totala körsträckan med landstingets bilar har minskat med ytterligare 2,2 %, antalet leasingbilar har minskat från 516 till 475 bilar och andelen miljöbilar har ökat och utgör nu 66 %. Ytterligare fem videokonferensanläggningar har tagits i bruk och antalet videokonferenstillfällen har ökat med 26 % från 2009. Detta innebär stora ekonomiska besparingar i form av tid och reskostnader så väl som miljömässiga besparingar. Resandet med buss i tjänsten har också ökat markant. Alla dessa faktorer har bidragit till att ytterligare minska utsläppen av klimatpåverkande koldioxid, gödande kväveoxider samt hälsoskadliga kolväteföreningar och partiklar.

Kemikalier och läkemedel

Alla verksamheter med nämnvärd kemikalieanvändning har nu en utbildad kemikalieregistrator. Sammanlänkningen av kemikalieregistret med ekonomisystemet har slutförts. Utbyte av hälso- och miljöfarliga produkter enligt upprättad utfasningslista har inletts.

Digital röntgen har införts även på den sista enheten med traditionell röntgenutrustning vilket ytterligare minskat mängden farligt avfall i form av framkallningsvätskor.

Det nationella målet "Giftfri miljö" innefattar ett delmål för ökad användning av miljömärkta livsmedel i offentlig sektor. Under året har mellan 4 och 20 % av de livsmedel som använts i Landstinget Dalarnas kök varit miljömärkta. Totalt är andelen 4,5 %.

Upphandling och inköp

Miljöenheten är representerad i Varuförsörjningens miljögrupp. Upphandlingsenheten är medveten om miljöfrågornas betydelse vid upphandling och använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier. Miljökrav ställs vid alla upphandlingar av varor och tjänster där så är möjligt.

Miljömålsarbete

I värderingen av hur miljömålen uppfyllts används följande symboler:

Målet uppfyllt

Målet ej uppfyllt, arbetet går enligt plan

Målet ej uppfyllt, arbetet går ej enligt plan

Systematiskt miljöarbete

Gemensamt miljöledningssystem enligt ISO 14001:2004 används i alla LD verksamheter senast 2010 med möjlighet att certifiera. Under våren 2010 ändrades måldatum till sista december 2011.

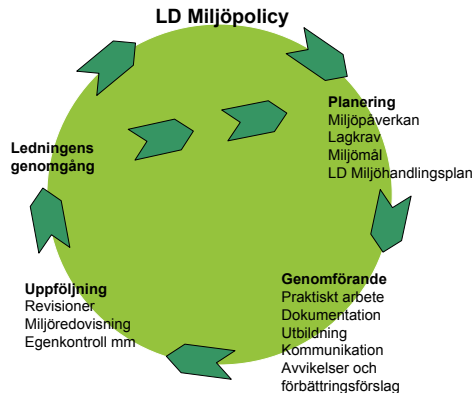
Miljöledningssystemet är ett verktyg för att styra, genomföra, följa upp och förbättra miljöarbetet i en organisation, för att uppnå en ständigt minskande miljöpåverkan (se figur sid 9). Landstingets miljöhandbok, som finns tillgänglig på intranätet, utgör den gemensamma grunden i miljöledningssystemet. Miljöhandboken har under året kompletterats med nya checklistor och mallar för att underlätta det systematiska miljöarbetet i verksamheterna.

Landstingets verksamheter är mycket medvetna om och arbetar systematiskt med miljöfrågorna. Brister i framförallt dokumentationen och uppföljningen av miljöarbetet gör dock att många ännu inte når upp till målet att ha ett certifierbart miljöarbete. Ett antal verksamheter är sedan flera år tillbaka certifierade enligt ISO 14 001:2004. I och med certifieringen av Fredriksbergstvädden är nu hela Landstingsservice certifierat. Tidigare certifierade verksamheter inom Landstingsservice, Landstingsfastigheter samt en av Folkandvårdens kliniker har under året omcertifierats med godkänt resultat. Inom Folkandvården finns dessutom ett miljödiplomeringsystem där alla kliniker är diplomerade. Miljöfrågorna finns på dagordningen vid möten i samtliga verksamheter och även flera av de verksamheter som inte är certifierade har en väl fungerande hantering av avvikelser och förbättringsförslag i miljöarbetet. Andelen verksamheter inom Hälso- och sjukvår-

den som bedriver systematiskt miljöarbete har ytterligare ökat. I avvaktan på en gemensam revisionsplan har under året inga miljörevisioner genomförts inom Hälso- och sjukvården. Miljörevisioner har genomförts inom Skolförvaltningen och Folk tandvården samt, enligt standard, i alla certifierade verksamheter.

Inom Landstinget Dalarna finns stöd i miljöarbetet till linjeorganisationens chefer genom:

- Miljöenheten inom Landstingsservice.
- Miljösamordnare för varje förvaltning som tillsammans bildar landstingets Miljöråd.
- Miljöombud på varje basenhet.

Merparten av landstingets miljöombud har under de senaste fem åren fått utbildning för sitt uppdrag. Hälso- och sjukvården har sedan 2005 utnyttjat skolförvaltningens kompetens på området för att anordna miljöutbildning för miljöombud och chefer. Utbildningsatsningen har lett till att 260 miljöombud, första linjens chefer och verksamhetschefer inom Hälso- och sjukvården under 2010 fått utbildning i systematiskt miljöarbete enligt ISO 14 001:2004. Kurstillfällena har också fungerat som uppsamlingsplats för avvikelser och förbättringsförslag från verksamheterna. Sammanlagt har över 100 förslag samlats in. Träffar för fortbildning och kunskapsutbyte mellan miljöombud genomförs i alla förvaltningar en till två gånger per år. Ytterligare miljöinformation sprids med ett nyhetsblad till alla miljöombud. Nyhetsbladet publiceras på Intranätet och har under året utkommit med tre nummer. Tillgången till miljönyheter på detta sätt har väsentligt förbättrat den interna miljökommunikationen. I flera förvaltningar har ytterligare satsningar på miljöutbildning genomförts som exempelvis miljökurs för nyanställd personal inom Folk tandvården, miljöfortbildningsdag för all personal

i Skolförvaltningen, utbildning av nya ambulansförare i mjuk körning samt utbildning av fastighetstekniker i effektiv energi- och resursanvändning.

Miljöenheten ansvarar för uppdatering av verksamheternas lagförteckningar och miljösamordnarna spelar en central roll för spridningen av kunskapen om de förändringar som sker i verksamheterna. Fortfarande finns dock vissa brister i dessa rutiner. Utvärderingen av hur lagar och krav följs har för-
enklast och därmed väsentligt förbättrats med införandet av en checklista i miljöhandboken.

Dokumenterad miljöbedömning inför större beslut är ett krav i miljöledningssystemet. Under 2010 har några dokumenterade miljöbedömningar inför beslut genomförts. I samband med upphandlingar ställs regelmässigt miljökrav enligt miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier¹.

I Landstinget Dalarna påbörjades under hösten 2010 arbetet för ett landstingsgemensamt ledningssystem som ska införas under 2011-2012. Detta kommer att påverka miljöarbetet såtillvida att miljöledningssystemet ska integreras i det övergripande ledningssystemet.

¹<http://www.msr.se/sv/Upphandling/Kriterier/>

Resurshushållning

Energieffektivisering

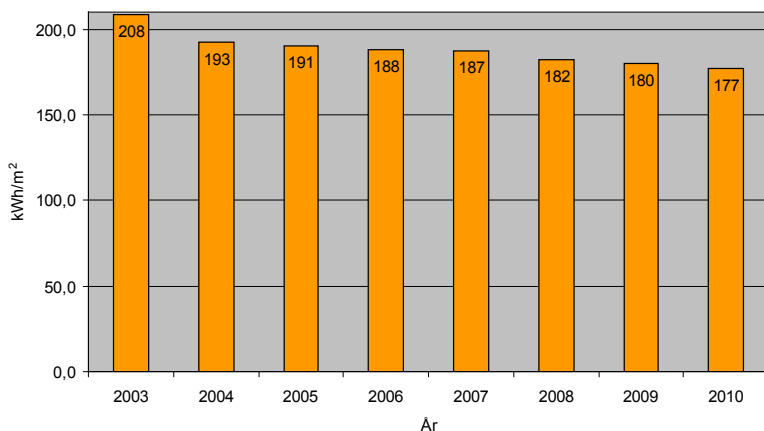
Minska avfallsmängder

Energieffektivisering

Dalarna har under 2010 av regeringen utsetts till pilotlän för grön utveckling med fokus på klimat- och energifrågor. Landstinget deltar som en viktig aktör i detta arbete, bland annat med representation i projektets styrgrupp. Landstinget är också en viktig samverkanspartner i projektet Energiintelligent Dalarna som arbetar med den regionala klimat- och energistrategin. Arbetet för att minska omfattningen av och miljöpåverkan från energianvändningen i landstingets fastigheter har pågått under många år. Landstinget Dalarna har haft en ledande position bland Sveriges landsting när det gäller energibesparingar alltsedan år 2003.

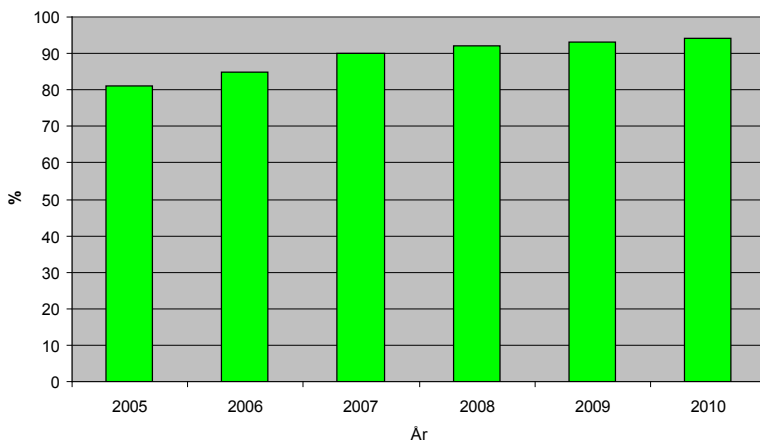
Alla landstingets verksamheter arbetar med att identifiera och genomföra lämpliga energibesparande åtgärder. De verksamheter som finns i landstingets lokaler har möjlighet att teckna ett miljökontrakt med Landstingsfastigheter. Kontraktet innebär 2 % hyresrabatt och energirådgivning till verksamheten om man förbinder sig att upprätta goda rutiner kring energisparande och avfallshantering. Under 2010 fanns tecknade miljökontrakt för 55 % av den uthyrningsarea som är möjlig att teckna miljökontrakt för, en liten ökning av antalet kontrakt sedan ifjol. I samband med nybyggnation är målet att energianvändningen i den nya byggnaden ska minskas till hälften.

Total energianvändning (kWh/m² lokalyta)

Under 2010 minskade den totala energiförbrukningen i Landstinget Dalarna med ytterligare 1,7 % jämfört med 2009. Den huvudsakliga minskningen härrör från besparingar i uppvärmning. Elanvändningen är i stort sett oförändrad jämfört med 2009 vilket ändå är positivt jämfört med den ökning av elanvändningen med över 5 % som noterats för Sverige i stort under 2010². Andelen värmeenergi som kommer från förnyelsebara källor, som flis och pellets har under 2010 ökat ytterligare något, till 94 %.

Andel förnyelsebar värmeenergi (%)

² <http://www.svk.se/Energimarknaden/EI/Statistik/>

Under 2010 har den sista oljeeldade värmepannan i landstingsägda fastigheter tagits ur bruk. I inhyrda fastigheter förekommer fortfarande viss oljeeldning. Framförallt i den nystartade tvättanläggningen i Fredriksberg som både värms och drivs med olja. Planering för byte till en panna för förnyelsebart bränsle pågår och bytet beräknas vara genomfört under 2011.

Minska avfallsmängder

Landstingets avfallsstatistik omfattar endast avfallet från lasaretten eftersom data från övriga verksamheter inte kan säkras. Detta beror främst på att många olika driftsoperatörer är inblandade och att flera verksamheter dessutom delar lokaler och avfallshantering med andra aktörer. Bristen på enhetliga lokala avfallsrutiner i länets kommuner försvårar också landstingsgemensamma rutiner för avfallshanteringen. Inga markanta förändringar av avfallsmängderna kan noteras under 2010. Andelen komposterbart avfall inom Landstinget Dalarna är relativt hög jämfört med andra landsting. Den minskning i mängden kompost som kan noteras under 2010 härrör från en tillfällig utlokalisering av lasaretsköket i Mora.

En avfallsutredning har under 2010 genomförts i alla lasaretsfastigheter för att optimera avfallshanteringen ur såväl miljösynpunkt som ur ekonomisk synpunkt. Erfarenheterna från denna utredning kommer att följas upp under 2011.

Under 2010 har den sista mammografienheten med traditionell röntgen fått digital utrustning vilket innebär att all röntgen sker utan uppkomst av farligt avfall. Traditionell röntgenteknik används nu endast vid driftstörningar i datasystemen.

Resor och transporter

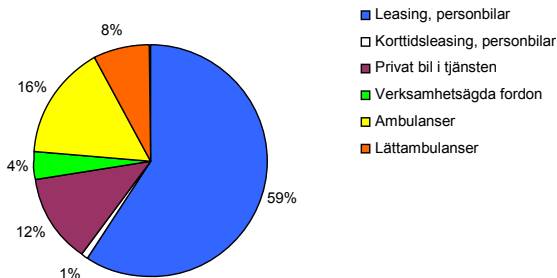

Minska resor och transporters miljöpåverkan

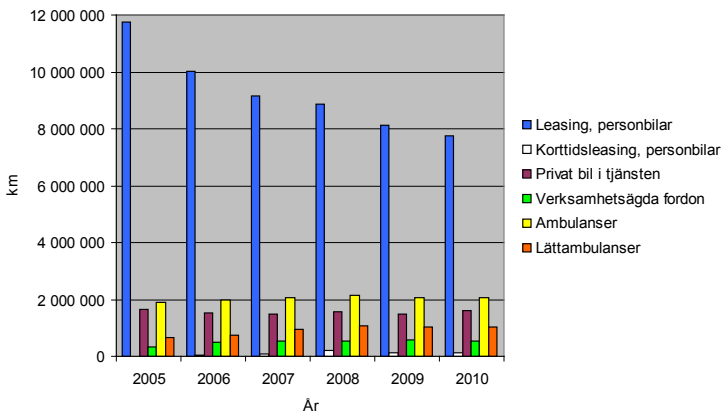
Transporter utgör i Sverige den enskilt största källan till utsläpp av koldioxid (CO₂) och ger därmed det största bidraget till den ökande växthuseffekten. Detta gäller även i Landstinget Dalarna. Förutom utsläpp av klimatpåverkande koldioxid genererar motortrafiken även utsläpp av hälso- och miljöskadliga ämnen som kväveoxider och flyktiga organiska ämnen samt hälsoskadliga partiklar. Därför är målet att genom ett flertal olika åtgärder minska resors och transporters miljöpåverkan ett av de viktigaste i landstingets miljöarbete. Dalarna är dock ett vidsträckt och relativt glest befolkat landskap varför långa transporter ofta är ofrånkomliga.

Den i särklass största andelen av resor i Landstinget Dalarnas regi sker med leasade personbilar (se figur). Under 2010 har antalet leasingbilar fortsatt att minska, från 516 till 475 st. Sedan 2005 har det totala antalet bilar i Landstinget Dalarna därmed minskat med nästan en femtedel. Andelen miljöbilar, med CO₂-utsläpp under 120 g/km, har fördubblats jämfört med 2009 och utgör nu 66 % av bilbeståndet. Förnyelsen av fordon sker uteslutande med miljöbilar, om inga särskilda krav på storlek och lastmöjligheter ställs och miljöalternativ därigenom saknas. De miljöbilar som leasas är mestadels dieslbilar eftersom etanol inte finns att tillgå på samtliga orter i Dalarna. Biogasdrivna bilar utgör inget alternativ då det helt saknas tankställen i länet.

Resor och transporter - fördelning 2010

Körsträcka (km)

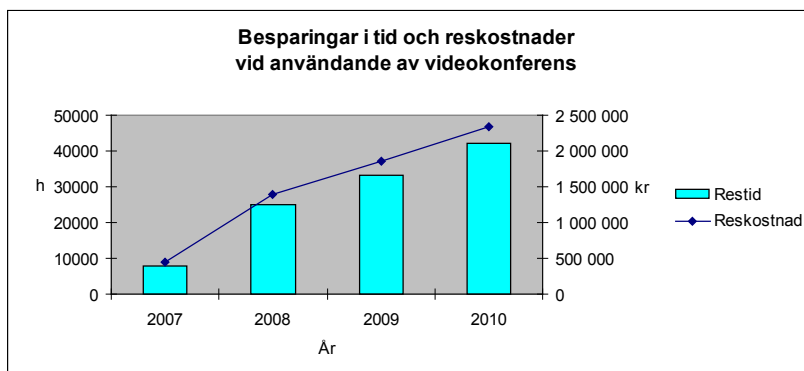
Den totala körsträckan med landstingets bilar under 2010 är 13 116 000 km vilket motsvarar 328 varv runt jorden. Körsträckan har därmed minskat med ytterligare 2,2 % jämfört med år 2009. Detta är resultatet av ett målinriktat arbete för att få ner antalet körda km. Det nya bokningssystemet i bilpoolen med utökad samäkning och effektivare utnyttjande av bilarna bidrar till det goda resultatet. Busskort finns tillgängliga för alla verksamheter och ger förmånligt kollektivt resande i tjänsten, dessutom anpassas mötestider efter busstrafikens tider. Under 2010 ökade antalet registrerade bussresor i tjänsten med 36 %, till 8 730 genomförda resor (omfattar även registreringar vid bussbyte). Som en jämförelse kan nämnas att 19 000 bokningar av bilpoolens bilar gjordes under samma period. Tyvärr har körsträckan för tjänsteresor med privat bil ökat med 100 000 km (7,4 %) under 2010 och är därmed nästan tillbaka på samma nivå som år 2005. Anledningen till ökningen kan vara det fortsatt minskade antalet bilar i bilpoolen och ute i verksamheterna som gör att det ibland är svårt att snabbt och enkelt få tillgång till en leasingbil.

Den största andelen transporter kopplade till landstingets verksamhet utgörs av patientresor. Endas en liten del av alla patientresor; resor med sjukresbuss, ersatta taxiresor samt ersatta resor med privat bil, finns registrerade och omfattar tillsammans omkring 11 000 000 km. Utöver detta tillkommer alla de resor till och från vårdinrättningar med privat bil som inte ersätts och därför inte registreras. För att om möjligt minska bilåkandet i

samband med vårdtillfällen informeras patienterna alltid på utsända kallelser om möjligheterna till kostnadsfritt kollektivt resande till och från vården. Inom Folk tandvården används även, främst vid skoltandvård, flera mobila kliniker som minskar patienternas resande.

En satsning som lett till positiva miljöeffekter och stora ekonomiska besparingar i form av intjänad restid och minskade bilkostnader är utbyggnaden av videokonferensmöjligheterna.

Från 2007 till 2010 har antalet anläggningar ökat från 6 till 28 stycken och under 2010 genomfördes 3 824 videokonferenser. En mätning under en månad 2008 visade att varje videokonferens i genomsnitt spar in 11 timmar i restid och 185 km resa. Den totala insparade restiden som videokonferenserna beräknas ha genererat under 2010 motsvarar 24 heltidstjänster under året. Kostnaderna för mötesresor beräknas ha minskat med över 2,3 miljoner kr och den körda sträckan har minskat med över 700 000 km. Förutom video- och webbkonferenser ökar också antalet telefonkonferenser i alla förvaltningar.

Kemikalier och läkemedel

Minska miljöpåverkan från kemikalier och läkemedel

Kemikaliereregister

Arbetet med att registrera alla landstingets kemiska produkter (frånsett läkemedel) i ett gemensamt register har fortsatt under året. Alla verksamheter som hanterar kemiska produkter i någon nämnvärd omfattning har nu utbildade kemikaliereregistratorer. Kemikaliereregistret har, i slutet av året, länkats till ekonomisystemet. Detta innebär att alla inköp av kemiska produkter via landstingets avtal registreras automatiskt i kemikaliereregistret vilket medför en betydande och efterlängtd lätnad i kemikaliereregistratorernas arbetsbörda.

Registret blir alltmer komplett. Inom Landstinget Dalarna hanterades under 2010 ca 2 450 olika kemiska produkter. Bland de kemiska produkterna är 20 % klassade som farliga. De flesta av dessa farliga kemikalier (436 st, totalt 856 kg) finns på kemikalieinspektionens lista för riskminskningsämnen. Några produkter (30 st, totalt ca 14 kg) är så kallade utfasningsämnen, ämnen som enligt kemikalieinspektionen har så allvarliga egenskaper att de inte bör användas. Dessutom fanns under året 560 kg övriga kemiska produkter (33 st) som klassats som miljöfarliga och/eller giftiga. Det gemensamma registret ger goda möjligheter att spåra och uppmärksamma farliga kemiska produkter samt på sikt byta dem mot mindre hälso- och miljöskadliga. Nyregistrering och omgruppering av produkter gör fortfarande data något svårtolkade. Under 2010 har dock förbrukningen av de fem mest använda produkterna på utfasningslistan minskat med mellan 12 och 32 % vilket visar att utfasningsarbetet påbörjats.

Lustgas

Lustgas (N_2O) är en potent växthusgas och därför uppmärksammas lustgasförbrukningen inom landstingen även nationellt. Jämfört med CO_2 är växthuseffekten av lustgas 310 gånger större (GWP; global warming potential – 310)³. Den totala lustgasförbrukningen i Landstinget Dalarna har sedan 2007 minskat med 42 %. Den markanta minskningen från 2009 är svår att

³ <http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-chapter2.pdf> (sid 212)

förklara. Dels finns ett antal mindre förändringar, som att Lasarett i Avesta och Ludvika samt Ambulanssjukvården har minskat sin lustgasanvändning och att fokus på lustgasfrågan kan ha lett till mer aktiv tillsyn av lustgassystemet på Falu lasarett. Dels påverkas siffrorna av när på året inköpen skett vilket troligen bidrar till att minskningen tycks större än den i realiteten är. Den lustgas som Landstinget Dalarna förbrukat under 2010 orsakar en växthuseffekt som motsvarar utsläpp av ungefär 880 ton CO₂, vilket bör jämföras med de omkring 2 000 ton CO₂ som under året släppts ut från landstingets transporter (se figur sid 22).

Då ingen separat mätning av lustgasförbrukningen på länets förlossningsklinik sker påverkar den totala minskningen av lustgasförbrukningen även det nationella nyckeltalet, förbrukning (g) lustgas per förlossning. Antalet förlossningar har under året ökat något. Detta tillsammans med de mycket lägre förbrukningssiffrorna ger en stor skenbar minskning av mängden lustgas per förlossning trots att inga förändringar i lustgasanvändningen i samband med förlossningar genomförts. Den stora osäkerheten i dessa data är ett nationellt problem⁴.

Nationellt nyckeltal för lustgasförbrukning Landstinget Dalarna år 2008-2010

	2008	2009	2010
Förbrukning av lustgas (g) / antal förlossningar	1,44	1,38	0,85

Läkemedel

Läkemedel består ofta av svårnedbrytbara och potentiellt giftiga ämnen vars omfattande negativa miljöpåverkan både i Sverige och internationellt uppmärksammas alltmer i debatten. Konsekvenserna av läkemedelsutsläppen är mångfasetterade, som till exempel utveckling av antibiotikaresistens hos mikroorganismer samt störningar i könsutveckling och reproduktionsförmåga hos fiskar och groddjur. Låga halter av läkemedel med okända långtidseffekter återfinns även i dricksvatten som hämtats från ytvattentäkter. Landstinget Dalarna har under 2010 varit representerat i det nationella

⁴<http://www.webbhotell.sll.se/lustgaskonsortiet/> "Sammanställning av lustgasförbrukningen i Sveriges regioner och landsting 2007-2009 "

nätverket läkemedel och miljö som samlar miljö- och läkemedelskunniga personer från landsting och regioner. Syftet med nätverket är att samla kompetens, byta erfarenheter och hitta gemensamma strategier i dessa svåra frågor. Lokalt har ett nätverk mellan Miljöenheten och Läkemedelsenheten bildats där läkemedelshanteringens miljöaspekter inom Landstinget Dalarna diskuteras. Läkemedelsenheten har liksom tidigare år genomfört informationsmöten kring läkemedel och miljö för förskrivande personal. Miljöaspekterna vägs också in vid urvalet till listan över "Bassortiment" av läkemedel samt i samband med upphandling av läkemedel till sjukhusen. Nationellt följs förskrivningen av olika typer av antibiotika upp då utvecklingen av resistent bakterier är oroande. Landstinget Dalarna ligger i dessa jämförelser genomgående relativt bra till⁵.

Miljömärkta livsmedel

Som en del i uppföljningen av det nationella miljömålet "Giftfri miljö" har Sveriges kommuner och landsting börjat följa upp andelen miljömärkta livsmedel som används i verksamheterna. Landstinget Dalarna köper in livsmedel till Falu och Mora lasarett samt till fyra av fem skolor. Serveringarna på Älvdalens naturbruksgymnasium och på Falu lasarett är sedan många år tillbaka KRAV-certifierade. Andelen miljömärkta livsmedel som köpts in i hela landstinget under 2010 är 4,5 % vilket är jämförbart med den totala nationella försäljningen av miljömärkta livsmedel under året. Andelen miljömärkta livsmedel i de olika verksamheterna inom Landstinget Dalarna varierar dock en hel del, från 4 % inom Kostservice till 20 % på Fornby folkhögskola. I de nationella miljö kvalitetsmålen står att "Inriktningen bör vara att konsumtion av certifierade ekologiska livsmedel i offentlig sektor uppgår till 25 % av den totala offentliga konsumtionen vid utgången av 2010". Detta mål är inte uppnått på nationell nivå men inriktningen kvarstår med fokus på miljökrav i upphandlingsprocessen. Den relativt låga andelen ekologiska livsmedel inom Landstinget Dalarna kan förklaras till viss del av begränsad tillgång på vissa miljömärkta livsmedel men framför allt av det kärva ekonomiska läget som försvårar inköp av de dyrare miljömärkta varorna.

⁵ <http://www.smi.se/upload/antibiotikastatistik/kvartal/antibiotika-kvartal-4-2010.pdf>

Upphandling och inköp

Ställa relevanta miljökrav vid upphandlingar

Alla upphandlingar genomförs med hänsyn till miljön där så är relevant

Upphandling med miljökrav är en avgörande faktor i miljöarbetet. Genom att upphandla varor av hög kvalitet och med minsta möjliga miljöpåverkan kan man påtagligt minska verksamhetens miljöpåverkan med avseende på avfall, energianvändning och spridning av miljöstörande ämnen. Upphandlingsenheten uppdaterar kontinuerligt sina rutiner och dokument utifrån Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier⁶ och miljöaspekterna finns med i alla upphandlingar där det finns möjlighet att ställa miljökrav. Under 2010 har dessutom sociala och etiska krav vid upphandling antagits.

Upphandling av de stora volymerna förbrukningsartiklar till Landstinget Dalarna genomförs, i samverkan mellan fem olika landsting, av Varuförsörjningen i Uppsala läns landsting. Varuförsörjningen⁷ arbetar enligt sina egna riktlinjer för miljöanpassad upphandling i alla genomförda upphandlingar. Landstinget Dalarnas miljöenhet är representerad i Varuförsörjningens miljögrupp. Landstingsfastigheter deltar som en aktiv part i "Byggdialog Dalarna" för hållbart byggande i regionen och ställer miljökrav vid alla upphandlingar av bygg- och driftentreprenader.

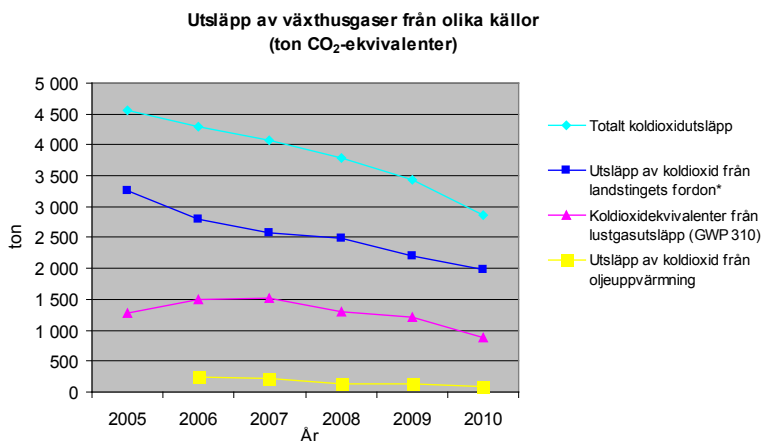
⁶ <http://www.msr.se/sv/Upphandling/Kriterier/>

⁷ www.varor.lul.se

Klimatpåverkan och miljögifter

Utsläpp av växthusgaser

Landstingets verksamhet bidrar på olika sätt till utsläpp av växthusgaser. Koldioxidutsläpp från fossila bränslen vid transporter är det mest betydande bidraget. Användningen av lustgas bidrar, omräknat till koldioxidekvivalenter, med en tredjedel av utsläppen av växthusgaser. Dessutom finns fortfarande ett litet bidrag av koldioxidutsläpp från oljeuppvärmning.

* Koldioxidutsläppen från fordonen beräknade enligt Transportstyrelsens data för nya bilar i Sverige, <http://www.transportstyrelsen.se/sv/Press/Statistik/Vag/Statistik-over-koldioxidutslapp/>

Som tidigare beskrivits bedrivs ett aktivt arbete för att, på en mängd olika sätt, minska Landstinget Dalarnas klimatpåverkan genom minskade utsläpp av växthusgaser. Detta arbete omfattar aktiviteter som:

- Minskade utsläpp från transporter genom ett miljösmartare bilbokningssystem, användning av miljöbilar, kollektivtrafik och modern mötesteknik.
- Mycket hög andel förnyelsebara bränslen för uppvärmning (94 %).
- Klimatanpassning av maten från lasaretsköken: Årstidsanpassning av salladsbuffén, utbyte av ris mot bulgur och matvete samt mindre användning av kött och fisk till förmån för grönsaker, rotfrukter och baljväxter.

- Minskad användning av lustgas för smärtlindring, god kontroll för att undvika läckage av lustgas samt en utredning kring eventuell installation av reningsanläggning för lustgas i det nya vårdblocket på Falu lasarett.

Tillsammans har dessa aktiviteter gjort att de totala utsläppen av växthusgasar åter minskat påtagligt, hela 17 % jämfört med 2009.

Miljögifter

Saneringsarbeten PCB

Lagen föreskriver åtgärder för att sanera PCB-haltiga fogar och golvmassor. Slutdatum för saneringen har under året skjutits framåt av regeringen. Saneringen ska enligt de nya bestämmelserna vara slutförd den 30 juni 2014 för byggnader uppförda eller renoverade 1956-1969 samt den 30 juni 2016 för byggnader som är uppförda eller renoverade åren 1970-1973. Vid Falu och Mora lasarett finns PCB i betydande omfattning. Saneringen är påbörjad och skall fortgå enligt plan. I och med rivningen av kvinnokliniken vid Falu lasarett har ansevärliga mängder PCB-haltigt avfall omhändertagits.

Kvicksilver

Användningen av amalgam inom tandvården har upphört sedan förbudet infördes 1 juli 2009. Relativt stora mängder miljöfarligt kvicksilverhaltigt avfall uppstår fortfarande i verksamheten i samband med urborrning av gamla amalgamfyllningar. Vid alla behandlingsstolar finns amalgamavskiljare med 99 % avskiljningsgrad. Avskiljarna töms regelbundet och avfallet omhändertas enligt rutiner för farligt avfall. Prover tas årligen för att kontrollera avskiljarnas funktion och åtgärder vidtas vid upptäckt av för höga kvicksilverhalter. Under 2010 uppvisade inga kliniker kvicksilverhalter över rekommenderat gränsvärde. Sanering av avloppssystemet med avseende på kvicksilver har under året skett på två kliniker i samband med nedläggning respektive ombyggnation.

Inför 2011-2012

Ett systematiskt miljöarbete enligt ISO 14 001:2004 ska innebära ständiga förbättringar för miljön. Miljöredovisningarna från landstingets verksamheter speglar ett stort och ständigt ökande engagemang att utveckla arbetet med att minska verksamhetens miljöbelastning. Sammanställningen av 2010 års miljöredovisning från verksamheterna visar också på flera viktiga områden som behöver utvecklas under kommande år för att alla verksamheter ska kunna nå miljömålen:

Systematiskt miljöarbete – För att nå certifierbarhet enligt ISO 14001:2004

Miljöutbildningar

- Fortsatta satsningar på utbildning av miljöombud och chefer samt fortsatta miljöombudsträffar i alla verksamheter.
- Utveckling av webbaserad allmän miljöutbildning för alla anställda vilket krävs för certifiering.
- Utbildning kring lagar och krav.
- Utbildning av miljösamordnare och förvaltningschefer i nya LD Miljöhandbok.
- Utbildning av interna miljörevisorer.

Miljöbedömning inför beslut behöver utvecklas till en naturlig del i beslutsprocessen, dessutom behöver miljöbedömning av varor och leverantörer förbättras.

Välkända och inarbetade *miljöplaner* i alla verksamheter.

Förbättrade rutiner kring spridningen av kunskap om *uppdateringar i lagar och krav* samt rutiner för utvärdering av *lagefterlevnaden*.

Inarbetade rutiner kring hanteringen av *miljöavvikelser i Synergi*.

Gemensamt miljöarbete i Landstingshuset med en gemensam miljösamordnare.

Fortsatt och förbättrad *uppföljning av miljödata* i alla verksamheter med målet att nå en mer fullständig bild av Landstinget Dalarnas miljöpåverkan.

Genomförande av interna miljörevisioner inom all verksamhet, framförallt inom Hälso- och sjukvården enligt ny plan.

Resurshushållning

Ökad andel *miljökontrakt* hos Landstingsfastigheter.

Ökad andel miljömärkt el.

Uppföljning av lasarettens avfallsutredning.

Resor och transporter

Fortsatt utbyte av leasingfordon för att ytterligare få ner utsläppen av växthusgaser.

Fortsatt information och utbildning om videowebsystem och telefonkonferens för att ytterligare minska utnyttjandet av bil för mötesresor.

Möjlighet till övergångsresor till lägre kostnad med busskorten.

Möjlighet till smidigare bussresor mellan alla lasarett.

Upphandling av avtal för utbildning i EcoDriving.

Ny mottagare av kliniskt avfall och cytostatikaavfall inom länet med minskade transporter som följd.

Minskad användning av privat bil i tjänsten.

Kemikalier och läkemedel

Fortsatt utbyte och utfasning av hälso- och/eller miljöfarliga kemiska produkter.

Fortsatt sanering av PCB i byggnader enligt plan.

Rening av lustgasutsläpp på nya förlossningskliniken i Falun samt kunskapsuppbyggnad kring klimatpåverkan från och möjligheter att rena luften från övriga anestesigaser.

Kunskapsuppbyggnad kring hur man bäst ökar andelen miljömärkta livsmedel i en ansträngd budget för att komma närmare det nationella målet 25 %.

Uppföljande informationsträffar för kemikalierregistratorer.

Upphandling och inköp

Utbildning av chefer i upphandlingsförfarandet för att nå större engagemang från beställaren i upphandlingsunderlaget när det gäller miljökrav.

Hot mot det fortsatta miljöarbetet

Den ekonomiska situationen

Mer information om Landstinget Dalarnas
miljöarbete finns på:

www.ltdalarna.se/miljo

Landstinget
DALARNA